

OILA -SOG‘LOM MA’NAVIY MUHIT VA AXBOROT XAVFSIZLIGINING TAYANCHI

Rustamova Dilnozaxon Azimjon qizi
Izboskan tumani 37-maktab o’qituvchisi
Boshlang’ich ta’lim yo’nalishi talabasi
Amonboyeva Baxtixon Mamatxonovna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19410813>

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaning sog‘lom ma’naviy muhitni shakllantirish hamda axborot xavfsizligini ta’minlashdagi tayanch institutsional roli tahlil qilingan. Tadqiqot konseptual tahlil, qiyosiy yondashuv va sifatli ikkilamchi ma’lumotlar sharhi asosida olib borilgan. Natijalar oilaviy muloqot sifati, media savodxonlik va tarbiyaviy izchillik axborot xatarlarini kamaytirishini ko’rsatib berilgan. Maqola oilaviy-resurs modeli orqali ilmiy hissani taklif etishini izohlagan.

Аннотация. В данной статье анализируется ключевая институциональная роль семьи в формировании здоровой духовно-нравственной среды и обеспечении информационной безопасности. Исследование проведено на основе концептуального анализа, сравнительного подхода и обзора качественных вторичных данных. Полученные результаты показывают, что качество семейного общения, медиаграмотность и последовательность в воспитании способствуют снижению информационных рисков. В статье также предлагается научный вклад через модель семейных ресурсов.

Annotation. This article examines the family as a foundational social unit for sustaining a healthy moral environment and strengthening information security. The study employs conceptual analysis, comparative reasoning, and a qualitative review of secondary sources. Findings indicate that consistent parenting, trust-based communication, and media literacy act as protective factors against harmful information influences. The paper contributes a family-centered analytical model linking moral climate to information-risk resilience.

Kalit so’zlar: oila, ma’naviy muhit, axborot havfsizligi, media savodxonlik, raqamli gigiyena, ota-ona vositachiligi, ijtimoiylashuv

Ключевые слова: семья, нравственная среда, информационная безопасность, медиаграмотность, цифровая гигиена, родительское посредничество, социализация

Keywords: family, moral environment, information security, media literacy, digital hygiene, parental mediation, socialization

Kirish. Axborot makonining kengayishi va kundalik hayotning raqamli vositalar bilan chuqur integratsiyalashuvi sharoitida shaxs xavfsizligi masalasi faqat texnik himoya bilan cheklanmay, ijtimoiy-psixologik omillar bilan ham belgilanadi. Axborot havfsizligi ko’pincha tizimlar, tarmoqlar va texnologiyalar darajasida talqin etiladi, biroq axborotning qabul qilinishi, talqin qilinishi va xulqiy qarorlarga aylanishi avvalo insonning qadriyatlar tizimi, emotsional barqarorligi va ijtimoiy tajribasi bilan bog’liq. Shu nuqtai nazardan, oila shaxsning birlamchi ijtimoiylashuv makoni sifatida sog‘lom ma’naviy muhitni shakllantiruvchi va axborot xatarlariga nisbatan psixologik immunitetni mustahkamlovchi institut bo’lib qoladi.

”Yoshlarni turli yot g’oyalar va axborot xatarlaridan asrashda oila tarbiyasi hal qiluvchi ahamiyatga ega” [1.O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev, “Yangi O’zbekiston strategiyasi” kitobidan].

Akademik A.V. Petrovskiyning shaxs rivojlanishi konsepsiyasiga ko‘ra, o‘smirning ijtimoiy muhitga muvaffaqiyatli kirishib borishi ko‘p jihatdan uning emotsional kompetentligiga bog‘liq. Petrovskiy ta’kidlaganidek:

"O‘smir shaxsining ijtimoiy-psixologik moslashuvi — bu shunchaki tashqi muhitga ko‘nikish emas, balki o‘z emotsional kechinmalarini anglash va ijtimoiy munosabatlar tizimida o‘zining emotsional o‘rnini topish jarayonidir."

Mazkur yondashuv emotsional intellekt o‘smirlik davridagi adaptatsiya, individuallashuv va integratsiya jarayonlarining muhim ichki mexanizmi ekanligini ko‘rsatadi.

Oila muhitida axborot oqimlariga munosabat, me‘yorlar, cheklovlar, tanqidiy fikrlash odatlari va mas’uliyatli raqamli xulq shakllanadi; bu jarayonlar izchil bo‘lmasa, axborotning zararli ta’siri kuchayishi mumkin. Maqolaning maqsadi oiladagi sog‘lom ma’naviy muhitning axborot havfsizligi bilan bog‘liq psixologik mexanizmlarini aniqlash va ularni tahliliy model ko‘rinishida bayon etishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar hal etiladi: birinchidan, sog‘lom ma’naviy muhit tushunchasining axborot xatarlariga chidamlilik bilan bog‘liq komponentlarini ajratish; ikkinchidan, oilaviy tarbiya va media muhit o‘rtasidagi o‘zaro ta’sir kanallarini qiyosiy tahlil qilish; uchinchidan, himoya va risk omillarini tizimlashtirib, amaliy profilaktika uchun yo‘nalishlarni asoslash. Tadqiqotning ilmiy yangiligi oilaga yo‘naltirilgan “oilaviy-resurs” konseptual modelini taklif etish, unda ma’naviy iqlim, muloqot va raqamli amaliyotlar birgalikda axborot xatarlariga nisbatan barqarorlikni shakllantiruvchi tizim sifatida ko‘rsatiladi.

Natijalarni integratsiyalovchi oilaviy-resurs modelining ilmiy ahamiyati shundaki, u oilaviy muhitning turli elementlarini alohida tavsiyalar sifatida emas, o‘zaro kuchaytiruvchi tizim sifatida ko‘rsatadi. Masalan, media savodxonlikni oshirish bo‘yicha treninglar oiladagi kommunikativ muhit og‘ir bo‘lsa, kutilgan natijani bermasligi mumkin, chunki bola savol berishdan qo‘rqadi yoki xatosi uchun jazolanishdan xavfsiraydi. Xuddi shuningdek, raqamli cheklovlar qadriyat-me‘yoriy izchillik bilan mustahkamlanmasa, ular “tashqi majburlash” sifatida qabul qilinadi va qarshilikni kuchaytiradi. Shu ma’noda, model profilaktik ishlarni faqat bolaga qaratish emas, balki oilaviy tizimni qo‘llab-quvvatlash zarurligini nazariy jihatdan asoslaydi.

“Shaxsning shakllanishi va rivojlanishida oila muhitining roli nihoyatda muhim bo‘lib, oiladagi ma’naviy-psixologik muhit bolaning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvorini belgilab beradi”[2.214-bet].

Xulosa. Maqolada oila sog‘lom ma’naviy muhitni shakllantirish orqali axborot havfsizligining psixologik tayanchi bo‘lishi kontseptual asoslandi va bu jarayon to‘rtta o‘zaro bog‘liq mexanizm orqali izohlandi. Qadriyat-me‘yoriy filtrlash axborotni baholash mezonlarini belgilab beradi, kommunikativ himoya xavfli holatlarni erta aniqlash va emotsional tayanchni kuchaytiradi, raqamli-amaliy regulyatsiya zararli ta’sirlar ehtimolini kamaytiradi, kognitiv-media savodxonlik esa manipulyativ axborotni tanqidiy qayta ishlashni ta’minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev,“Yangi O‘zbekiston strategiyasi” kitobidan.

2.E. G‘oziyev, Umumiy psixologiya, 2002.

3.Eidemiller E. G., Yustitskiy V. V. Semeynaya psixoterapiya. Sankt-Peterburg: Piter, 2017.

4.Soldatova G. U., Rasskazova E. I. Tsifrovaya kompetentnost i tsifrovaya bezopasnost: monografiya. Moskva: Prosveshcheniye, 2019.

5. Znakov V. V. Psixologiya bezopasnosti lichnosti: monografiya. Moskva: Institut psixologii RAN, 2016.

6. Alisherova, Z. (2025). O’smirlarning o’zaro munosabatlaridagi muloqot jarayonida emotsional intellektni o’rni. *Universal Xalqaro Ilmiy Jurnal*, 2(4.2), 544–546. Retrieved from <https://universaljurnal.uz/index.php/jurnal/article/view/2156>

7. Alisherova Zulfiya Tolibdjanovna. (2025). The importance of emotional intelligence in the development of socio-psychological adaptation of adolescents. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 4(6), 148–150. Retrieved from <https://www.bjisrd.com/index.php/bjisrd/article/view/3411>